

Benito Peres Galdos

RAZBAŠTINJENA

Edicija **Klasici španskog realizma**

Urednik: Vladimir Karanović

Naslov originala:

Benito Pérez Galdós. *La desheredada*,
edición de Germán Gullón, Madrid:
Editorial Cátedra, 2003. 503 pp.

Sa španskog preveo i pogovor napisao: Dalibor Soldatić

Benito Peres Galdos

RAZBAŠTINJENA

*Sa španskog preveo
i pogovor napisao:
Dalibor Soldatić*

Pi-press, 2012

PRVI DEO

LIKОВИ U OVOM PRVOM DELU

ISIDORA RUFETE, glavna junakinja
MARIJANO RUFETE, njen brat
PIJAVICA, tetka
AUGUSTO MIKIS, student medicine
HOAKIN PES, udovac, markiz od Saldeora, sin generalnog direktora u Ministarstvu finansija
DON MANUEL HOSE DEL PESA, generalni direktor u Ministarstvu finansija
DON HOSE DE RELIMPIO I SASTRE, primer neradnika
DONJA LAURA, njegova supruga
MELĆOR DE RELIMPIO, sin
EMILIJA, kćerka
LEONOR, kćerka
MARKIZA OD ARANSISA
LEPOTAN, dečak
SARAPIKOS I GONSALETE, obešenjaci
TOMAS RUFETE
GOSPODIN KANENSIJA
MATIJAS ALONSO, domar kuće Aransisovih
JEDAN VEĆNIK
JEDAN KOMESAR JAVNE DOBROTVORNE USTANOVE
MOJ TEČA KANONIK (koji se ne pojavljuje)
Muškarci i žene iz mesta, ribe oba pola, sluge, građanska straža, itd.

Scena se odigrava u Madridu i počinje u proleće 1872.

POGLAVLJE 1

Kraj nekog drugog romana

Da li su se okupili svi ministri?... Može li Savet da počne?... Kola, kola, ili neću stići na vreme u Senat!... Ovaj život je neizdrživ... A zemlja, ovaj blaženi monstrum sa glavom varvarstva i repom nezahvalnosti, ne ume da ceni naš samopregor, plaća naše žrtve uvredama, i naslađuje se našim poniženjem! Ali već ću te ja srediti, zemljo pijanstava. Kako se zoveš? Zoveš se Zavistopolis, grad bez visina; a kako si samo tle, simpatišes sa svim što padne... Koliko je? Deset miliona, dvadeset i četiri miliona, sto šezdeset i sedam miliona, dve stotine trideset i tri hiljade četiristo dvanaest peseta sa sedamdeset i pet centi... to je iznos. Nećeš me više zaboraviti, nevaljalice; uhvatio sam te, nećeš mi više pobeći, oh! drhtava maso, koja izmiče, neuhvatljiva, kao kap žive. Držim te ovde u šaci, i da ne odeš ponovo, igrajući se u haosu zaborava, stavljam te u ovu fijoku mog mozga, na kojoj piše: lična subvencija... Dozvolite mi Vaše gospodstvo da se divim lakoći kojom Vaše gospodstvo i prijatelji Vašeg gospodstva priznaju da su prekršili Ustav... Nisu mi važne glasine. Narediću da se isprazne tribine... Na glasanje, na glasanje! Glasovi za

mene? Želite li da znate sa kojim ovlašćenjem vladam? Tu vam je: puni se kroz cev. Tu su moji glasovi: proizveo mi ih je Krup¹ ... Ali kakva je to galama?... Dobro, dobro; to je kap žive koja je izašla iz svoje fijeke...

Onaj koji tako govori – ako se zaslužuje nazvati jezikom taj zbrzani i nejasni izraz, u kom odlomci rečenica odgovaraju zastrašujućem cepkanju ideja – jeste jedan od onih ljudi koji su na kraju izgubili normalnost fizionomije, a sa njom, približni opis godina. Da li se nalazi na središnjoj tački života, ili u jadnoj starosti? Pokretljivost njegovih crta i plamtenje njegovih očiju, da li najavljuju egzaltiranu oštroumnost ili neutešnu glupost? Nije to lako reći, niti posmatrač, kada ga sluša i gleda, ume da se odluči između samilosti i smeha. Kosa na glavi mu je skoro iscrpljena, brada je razređena, proseda i obrijana na delove, kao polupokošena trava. Gornja usna prevelika i visi, izgleda kao da je nedavno porasla i omekšala, i neprestano se trza uz nervozno drhtanje koje njegovim ustima daje izvesnu sličnost sa ljupkom njuškom zeca koji gricka kupus. Lice mu je bledo, koža papirnata, noge mršave, niskog rasta, leđa lagano pogrbljena. Njegov zvonki glas bio bi dar ušima kada njegova reč ne bi bila zaglušujuća kompozicija svih mogućih načina zasmeyavanja, svih mogućih načina prekora, tonova emfatičnog govora i plačne propovedi.

Jedan ozbiljan i dobroćudan gospodin mu se približava, stavlja mu ruku na rame nežno i s ljubavlju, meri mu puls, čita nakratko njegovu izgubljenu fizionomiju, na njegovim crnim zenicama, na opaloj usni, i okrećući se ka jednom mlađiću koji ga prati, kaže mu: „Kalijum bromid², dupla doza“.

1 Misli se na metke koje proizvodi nemačka fabrika u vlasništvu porodice Krup. (prim.prev.)

2 Kalijum bromid je so kalijuma sa hemijskom formulom KBr. U kasnom XIX i početkom XX veka, koristio se kao sedativ i protiv grčeva. (prim.prev.)

Lekar nastavlja dalje, a pacijent iznova preuzima svoj govornički ton, pokušavajući da ubedi deblo jednog stabla. Jer prizor se odigrava u velikom četvrtastom dvorištu, opasanom visokim zidovima, bez izbočina ili bilo kakvog ispupčenja koji bi mogli olakšati bekstvo. Drveće, neveliko, posađeno u nizu, tužno i slabašnog zdravlja, mada sa mnogo ptica, pušta da padnu jednolični krugovi senke na peščano tle, bez ijednog lista, bez ijednog kamena, bez ijednog oblutka, ravno i ispravno kao neki ćilim od prašine. Nekih tridesetak pojedinaca tumara po tom tužnom prostoru; jedni usporeni i kruti, kao utvare; drugi, užurbani i dahćući. Jedan kruži oko dva stabla, iscertavajući svojim koracima beskonačne osmice, ne prestajući da maše rukama, dlanovima i prstima, veoma umoran, bez znoja, i zamuckujući a da nije rekao ništa, naborana čela, bežeći neizrecivom uznemirenošću od nekog zamišljenog progonitelja. Drugi, što se bacio na pod, prijanya uho na prašinu da bi čuo šta govore antipodi, i njegovo lice idiota je, postavljeno na zemlju, kao žuta dinja koja se smeje. Treći peva glasno, pokazujući neki papir ili sinoptičko stanje evropskih armija, sa podealom na rodove i odgovarajuće suverene ili šefove, dok sve to mora biti postavljeno muzički.

Lekar ide od jednog do drugog, ispitujući ih, prilagođavajući se ljupko njihovim manijama, ne prestajući da diskretno svakome od njih daje primedbe. Sad se zaustavlja da odradi jedan pasus sa onim, sa glupavim licem, kojem su grudi prepune medalja, skapulara³ i amajlija; sad razgovara žurno sa osedelim i nasmejanim starčićem, koji

3 Skapular ili Škapular je u srednjem veku poseban deo kratke gornje odeće, bez rukava, otvoren s obe strane, koji je pokrivao rame, grudi i leđa. Kasnije su tradicionalni oblik skapulara postala dva komadića smeđeg platna, spojenih vrpcama. Skapular je i sličica sveca koja se kod katolika nosi oko vrata kao amajlija, tako da visi na grudima i na leđima. (prim.prev.)

šetajući sam i miran uza zid, sa zaprljanim Kempisom⁴ u ruci, po zapuštenosti odeće i dobroćudnoj usrdnosti njegove fizionomije izgleda kao filozof pustinjač ili Diogen hrišćanstva. On je sveštenik koji je imao mnogo mozga. Sada meditira o pismu koje će uputiti papi na ovaj dan, sledeći običaj koji se neumitno ponavlja trista šezdeset i pet dana svake godine, a on je već dvadeset zatvoren. Steže s mnogo ljubavi doktorovu ruku, ubaci mu nekoliko latinskih reči dobro uklopljenih u razgovor, i, na kraju, pita da li je bačena na poštu njegova poslanica od prethodnog dana, na šta lekar odgovara potvrdno, i da je, neminovno, Njegova svetost veoma zauzeta u Rimu kada se nije udostojila da odgovori na saopštenja od takvog značaja.

Vraća se lekar do mesta na kom se nalazi onaj koga smo opisali u prvim pasusima, i pre nego što je stigao do njega kaže stažisti:

– Ovaj nesrećni Rufete preći će kod *Siromaha*, jer već tri meseca njegova porodica ne plaća kiriju za drugu klasu. On neće primetiti promenu situacije. Ako se uzbudi poslepodne, biće potrebno da ga zatvore.

Stavivši mu ruku na rame, dobrovoljac kaže Rufeteu:

– Dosta, dosta je već bilo nasilja. Rekli smo da ćemo biti prijatelji, pod uslovom da ne napustite zakonske puteve... Zemlja će vam dati pravdu... spokoj, smirenost. Kada biste mogli da napustite vlast na nekoliko meseci, kako bi nam dobro došlo obojici! Posvetili bismo se radikalnom izlečenju tog zatvora...

– Nije zatvor – odgovori Rufete odmah, opisujući lukove glavom. – To je kap žive... Kotrlja se i izmiče... Sada je ovde, na desnoj slepoočnici... Sada pretrčava i prelazi na levu slepoočnicu... To je sto šezdeset i sedam miliona, dvesto...

4 Kempis: Tomas de Kempis, Thomas von Kempen (1379–1471) srednjovekovni katolički monah i verovatni autor knjige *Podražavanje Hrista*. (prim.prev.)

– Da, znam... Ja bih voleo da se vi više ne bavite tim iznosom pošto je na bezbednom.

– Ne, nije bezbedan – kaže Rufete, ispoljavajući strah. – Vi znate kako ratuju protiv mene ti lopovi. Ne mogu me videti. Ali ja uživam sa njihovim nepodopštinama. Kada se pravi genije potruđi da se popne do slave, zavist mu pruža lestvice. Dajte mi vi zavist veliku kao planina, a ja vam dajem ugled veći od sveta... Zbogom, odoh u Kongres. Ne znate da su se pobunile žezlonoše? Zbogom. Zbogom.

Lekar daje svom pratiocu izražajni znak da *nema leka*, i odlazi dalje.

2

Ne zna se tačno da li je tog ili narednog dana premešten nesrećni Rufete iz odeljenja za korisnike pansiona u ono za siromašne. U prvom je imao izvesne pogodnosti u ishrani, udobnost, svetlo, odmor; u drugom mu je na raspolaganju bilo nezdravo i usko dvorište, legalo i loš obrok. Joj! Svako kome bi se odjednom povratio razum i našao se u odeljenju za siromašne između jadne gomile bića koja od ljudskog imaju samo lik, i ko bi se našao u dvorištu više pogodnom za kokoške negoli za bolesne, sigurno bi ponovo zapao u ludilo, sa manijom da je štetna zver. U tim primitivnim lokalima, koje je jedva dotakla reformatorska administracija, u dugačkom hodniku, koji je činio dugačak red kaveza, u zemljanom dvorištu, gde se valjaju ludaci i prave piruete egzaltirani, tamo se vidi sav užas tog zastrašujućeg odseka dobrotvorstva, u kom se sjedinjuju hrišćansko milosrđe i društvena odbrana, koje uspostavljaju žalosnu tvrđavu nazvanu ludnica, koja je istovremeno bolnica i zatvor! Tamo zdrav oseti kako mu

Dalibor Soldatić

BENITO PERES GALDOS I ŠPANSKI ROMAN

Benito Peres Galdos rođen je u Las Palmasu, Gran Kanarije (Kanarska ostrva) 1843, a umro je 1920. godine. Autor brojnih romana, drama, eseja i novinskih članaka, pripadao je srednjoj klasi. Gimnaziju je završio u rodnom mestu, a 1867. preselio se u Madrid na studije prava. Studije je napustio da bi se u potpunosti posvetio pisanju. Prvi roman *La sombra* pripada romantizmu i objavljen je 1870. godine, kada i *La fontana de Oro*. Dve godine kasnije, dok radi kao novinar za list *La nación* počinje sa pisanjem *Episodios Nacionales*, serijom istorijskih romana koji se bave epizodama iz nacionalne istorije. Prva serija, koja počinje romanom *Trafalgar*, doživljava uspeh kod čitalačke publike tako da nastavlja sa drugom, koju će završiti 1879. godine. U toku tog razdoblja objavio je i romane kao što su *Donja Perfekta* (1876) i *La familia de Leon Roch* (1878). Pošto je imao prilike da se upozna sa francuskim naturalizmom i romanima Emila Zole 1881. objavljuje svoje prvo naturalističko delo – *Razbaštinjena*. U tom stilu piše neke od svojih najznačajnijih romana - *Fortunada y Jacinta*, *Miau*, *Tristana*.

Peres Galdos je učestvovao aktivno i u političkom životu Španije. Bio je poslanik u Kortesu za Sagastu od 1886. do 1890. godine, kao zastupnik liberalne partije. Po isteku mandata prekinuo je svoje veze sa Liberalnom partijom Španije.

Primljen je u Kraljevsku akademiju 1891. godine. U pozorištu je imao najviše uspeha sa svojim polemičkim dramskim delom 1901. godine.

Poslednjih godina života bavio se politikom. Zastupao je 1907. godine Republikansko-socijalističku koaliciju što mnogi navode kao razlog što mu te godine nije dodeljena Nobelova nagrada za književniost.

Od 1898. godine primoran je iz finansijskih razloga da nastavi sa pisanjem novih romana iz serije *Episodios Nacionales*.

Umro je u Madridu u siromaštvu 1920. godine.

Benito Peres Galdos (Benito Pérez Galdós) (1843-1920) spada u red najistaknutijih autora španske književnosti uopšte, a bez obzira na brojne kontroverze koje su pratile njegovu ličnost i delo, svakako je jedna od najrepresentativnijih figura Španije XIX veka. Na književnoj sceni pojavio se 1870. godine sa romanom *La Fontana de Oro*, da bi u decenijama koje će uslediti svojim opusom obeležio epohu. U periodu 1886-1890. godine bio je poslanik u Kortesu i biran je za člana Kraljevske akademije. Ako njegov prvi roman još uvek sadrži dosta elemenata romantičarskog nadahnuća, svi ostali su pisani u duhu realizma i predstavljaju jedinstveni mozaik Španije XIX veka. Peres Galdos u svojoj prozi ispoljava izuzetni dar posmatranja i verno reprodukuje atmosferu sredine koju opisuje. Jezik kojim piše takođe verno odražava govor pripadnika različitih društvenih kategorija. Njegov opus tradicionalno se deli na:

- Nacionalne epizode
- Španske romane prve epohe
- Savremene španske romane

Dela pisana do 1880. predstavljaju najočigledniji primer romana sa tezom u kojima se Peres Galdos nemi-losrdno crno-belom optikom, obračunava sa konzervativnom, verski zatucanom Španijom, a posebno sa španskom provincijom. Iz tog perioda izdajavamo roman *Donja Perfekta*, u kom su „dobri” likovi liberali, napredni a „loši” konzervativni, klerikalni i tradicionalisti.

Od 1873. do 1912. godine Peres Galdos se upušta u najambiciozniji projekat u istoriji španske književnosti, a to je da napiše romansiranu istoriju Španije XIX veka, od 1807. do perioda Restauracije. Objavljuje 46 romana u pet serija od deset romana svaka. Poslednja je prekinuta. Za razliku od istorijskih romana iz epohe romantizma ovde se istorija prikazuje kroz sudbine pojedinaca uz obilje provenih istorijskih podataka i objektivne komentare autora.

Posle 1881. godine objavio je još dvadesetak romana čija se radnja događa u Madridu. Za razliku od prethodnih dela, gde su glavni junaci zastupali određene političke i ideološke stavove, u ovoj fazi svog stvaralaštva Peres Galdos već slobodno istupa i analizira svoj doživljaj određenih istorijskih i političkih situacija. Kroz njegove romane defiluje čitava galerija sebičnih bogataša, propalih plemića, siromašnih građana, špekulanata, lopova, kao i pozitivnih likova koji bi trebalo da budu nosioci razvoja jedne nove, moderne Španije. Iz tog perioda ističe se *Fortunata i Hasinta* (1887), autentična slika i presek istorije i stanovnika Madrida iz tog doba koja se uz Klarinovu *Regentkinju* smatra najboljim romanom španske književnosti XIX veka.

Galdos je silovitom energijom u špansku književnost uneo borbenu ideologiju liberalizma i autentično svedočanstvo svoje epohe. Njegovim romanima defiluju

obični ljudi koji žive običnim životom, prolaze kroz poznate ulice Madrida tako da se može reći da je u svojim delima dao vernu sliku španske svakodnevice viđene očima običnog građanina. Takav pristup otvara mu široke prostore za komentare političkog, ideološkog tipa i za izlaganje autorovih stavova. Literatura namenjena pre svega savremenici- ma koja nudi vernu sliku stvarnosti kao neka vrsta ogledala u kom će svaki čitalac naći deo sebe.

Roman *Razbaštinjena* pojavio se 1881. godine, prvi deo u januaru, a drugi u maju. To je doba kada su španski realisti već objavili svoja reprezentativna dela i podeljeni su na idealiste: Fernan Kabaljera, Pedro Antonija de Alarkona, Hose Mariju de Peredu i realiste Leopolda Alasa Klarina, Emiliju Pardo Bazan i Benita Peres Galdosa. Huan Valera predstavlja posebno poglavlje u španskom relizmu. Osnovna linija podele proističe iz odnosa prema tradiciji, posebno prema veri i Crkvi kao instituciji. Roman *Razbaštinjena* u tom pogledu predstavlja odlučujući trenutak promene jer predstavlja značajnu obnovu španske proze.

Sa ovim romanom Peres Galdos se vraća tradiciji španske proze započetoj sa Servantesom i pikarskim romanom unošenjem elemenata humora, ironije da bi se bolje uronilo u problematiku običnog čoveka, korišćenjem dijaloga, govornog jezika. U odnosu na tu tradiciju sada je pripovedačka tehnika nova jer se posmatra stvarnost, špansko građansko društvo, buržoazija, aristokracija i njihove dobre strane i padovi. Njegov roman, koji je imao sve uslove da bude tipična melodramska struktura, sudbinu glavne junakinje Isidore koristi za intelektualna razmišljanja o stvarnosti španske svakodnevice i oštru kritiku društvenog poretka.

Treba imati u vidu da je roman namenjen Galdosovim savremenici- ma, stanovnicima Španije koja je prevashodno ruralna, sa još prisutnim ostacima neo-feudalne organizacije

društva, i izrazito jakim prisustvom katoličke Crkve u svakodnevnom životu. U tom smislu uspeh pisca poreklom sa Kanarskih ostrva, što znači bez „regionalne“ podrške, koji se bavi svakodnevnom stvarnošću i nemilosrdno obračunava sa konzervativnim viđenjem budućnosti je još značajniji. Peres Galdos je prvi pisac tog doba koji živi od pera.

Postavlja se pitanje šta je to novo što donosi Peres Galdos, kada sve istorije španske književnosti govore o prisustvu realizma, odnosno realističkih elemenata, u njoj od samih početaka. Jer, neosporni su elementi realizma već u *Spevu o Sidu*, a da ne govorimo o pikarskim romanima i Servantesu kao tvorcu modernog romana, zatim španskom kostumbrizmu i sličnim pojavama. Galdos se razlikuje po načinu na koji pristupa stvarnosti jer kroz sudbinu pojedinca uspostavlja tu vezu između jedinke i životnih problema. Umesto tipičnih opisa situacija život izvire iz ljudskog postojanja.

XIX vek u istoriji Španije je vek krize. Od najveće imperije u istoriji zapadne civilizacije i šampiona pravovernog katolicizma Španija se gubitkom kolonija svodi na teritoriju koja pokriva Iberijsko poluostrvo. Na planu društvenog poretka njeni su problemi politički apsolutizam, dominantna uloga Katoličke crkve u političkom životu, zaostajanje u industrijskom razvoju i sazrevanju srednje, građanske klase, tradicionalna i, po definiciji, konzervativna aristokratija. Galdos izlaz vidi u laičkom društvu a za to su potrebne institucije koje će na odgovarajući način obrazovati mase. To je taj element naturalizma koji se nazire u ovom romanu. Za razliku od drugih realista, Galdos analizira ljudsku prirodu i traži te elemente koji pokreću pojedinca da bude to što jeste i vidi čoveka koji je proizvod svog iskustva i obrazovanja.

U tom pogledu Peres Galdos je pristalica krausizma, filozofskog pravca koji je, sticajem okolnosti, uticajni u

Španiji nego u Nemačkoj, Španski krausizam pojavio se u Španiji XIX veka pod uticajem učenja K. K. Krausa (1781-1832), filozofa koji u Nemačkoj, u senci Fihtea, Šelinga i Hegela, nije mogao da se istakne svojom verzijom idealizma. Njegova popularnost u Španiji ne ogleda se u samom filozofskom sistemu i metafizici, već pre svega u naglašavanju moralnih načela. U jednoj dekadentnoj i korumpiranoj društvenoj strukturi kao što je španska u XIX veku, ta filozofija sigurno je značila otvaranje ka modernom dobu, Evropi i razvoju nauke. U tom smislu španski krausizam, više nego filozofski sistem predstavlja stav, u odnosu na pojedinca, porodicu, društvo. Galdosove simpatije idu u pravcu stavova krausista, posebno u odnosu na obrazovanje, ali isto tako, veoma brzo uočava nesaglasnost između teorijskog ideala i neposredne primene tih načela u španskom društvu tog trenutka. Njegovi likovi koji slede te ideale doživće neuspeh. Galdosovi junaci nisu zagovornici jedne ideologije ili određenog filozofskog sistema, oni se samo svode na jedan konkretan odnos prema životu, zasnovan na moralu kada je u pitanju pojedinac i kada je u pitanju član društva.

Revolucija iz 1868. godine doživela je neuspeh i na početku Restauracije Galdos vidi da filozofija racionalizma ne može da bude alternativa veri kao novi moral španskog društva. Odbacio je tradicionalni konzervativni katolicizam, neokatolicizam, ali uočava i ideološke slabosti liberalizma. Nova viđenja društva zasnovana na pozitivnim naukama vide se upravo u romanu *Razbaštinjena*. Dosta je pisano o španskom naturalizmu i uticaju Emila Zole. Galdos, koji prati kretanja u evropskoj književnosti nije mogao a da ne prihvati elemente naturalizma. Upravo s romanom *Razbaštinjena* on počinje da piše na drugi način. Za razliku od prethodnih ostvarenja, dobro i zlo više nisu prikazani kroz idealizovane tipove, već se pokušava pokazati kako određene okolnosti ograničava-

ju i uslovljavaju ponašanje pojedinca. Određene konkretne istorijske okolnosti takođe utiču na strukturu društva i mentalitet pojedinca. Nesrećna sudbina Isidore, glavne junakinje romana je neizbežna. Od neostvarenog sna o plemićkom poreklu, bogatstvu i raskošnom životu ona završava prostituišući se zato što ne radi, nema obrazovanje. Struktura društva i priroda društvenih odnosa vrši pritisak na pojedinca.

Treba napomenuti da naturalizam u Španiji nije ostvaren u čistoj varijanti, ni kod Galdosa, ni kod Pardo Basanove, ni kod Klarina. Štaviše, pažljiva analiza romana navedenih autora ukazuje na specifične varijante naturalizma kod svakog od njih. Jedna stvar im je zajednička, a to je da se suprotstavljaju idealizmu, mada duhovno ne nestaje iz romana sa savremenom temom. U romanu *Razbaštinjenja* nalazimo sve karakteristične odlike naturalizma. Izostaje bezlični pripovedački postupak i objektivni pristup fikcionalnoj priči. Kod Galdosa, pripovedač upadu u naraciju često sa svojim komentarom. Ali Isidora neće ostvariti svoj san. Za razliku od romantičarskog romana, ili romana u nastavcima, ovde nema srećnog završetka i njen san o toplom zagrljaju markize koja je priznaje kao svoju zakonitu unuku i daje joj pristup porodičnom bogatstvu, neće se ostvariti. Prisutan je i uticaj društvenog ambijenta, rase, porodice, lošeg društva i genetskog nasleđa – Isidorin i Marijanov otac umire u ludnici, a na različite načine njihovo ponašanja u datim trenucima je na ivici ludila. Marijano je svakako najočigledniji primer građenja protagonista u naturalističkom romanu, počev od opisa užarske radionice, lošeg društva do završnih scena.

Galdos je pisac svestan mogućnosti svoje umetnosti, realizma nijansiranog sa naturalističkim odlikama. Pored toga treba istaći suptilan način na koji gradi lik glavne junakinje Isidore koji upoznajemo na osnovu njenog načina života a ne kroz razne epizode i događaje u kojima je ona

protagonist. Ono što je novo u Galdosovom pristupu u ovom romanu jeste to da likovi nisu podeljeni na dobre i na zle *a priori*, već su svi rođeni jednaki, a zatim će vlast, vera, politika i novac uticati na mesto svakog pojedinca u društvu.

Zanimljiva je i analiza Isidorine opsesije u utvrđivanju njenog plemićkog porekla. Mada pripovedač jasno ukazuje na činjenicu da se njene pretenzije zasnivaju na falsifikovanim dokumentima, Isidora i dalje gaji iluzije o svom plemićkom poreklu. Njena lepota uslovljava njen stav i ponos. Čitalac povremeno stiče utisak da bi to trebalo da bude dovoljno u postupku dokazivanja porekla. Međutim, time Galdos ukazuje na pokretačku snagu iluzija i osećanja koja dopunjavaju racionalnu stranu svakog pojedinca i koje zajedno uslovljavaju određenu viziju sveta. Pošto pripovedač zna krajnji ishod radnje romana nameće se zaključak da Galdos razvija ovu povest kako bi nam kroz tvrdoglavu upornost Isidore ukazao na snagu mašte, prisustvo iracionalnog u glavi, snovima i podsvesnom. Očigledno Galdos nije pisao roman da bi ukazao na grešku glavne junakinje, već da bi ukazao na dejstvo nepoznatih aspekata ponašanja ljudske misli, gde je čovek sposoban da zamišljenu stvarnost vidi kao verodostojnu. U glavi glavne junakinje svet iracionalnog postaje na taj način realan.

Postoji i drugi pristup ovom pitanju a to je da najveći broj likova brani postojeći *status quo* u društvu: sudije, advokati, Nunjes i Nones, Botin, Mikis, Bou, i to protiv pojedinca koji pokušava da promeni pravila igre. Isidorin pokušaj je pokušaj promene društvenog poretka, zasnovan na lažnim dokumentima i mašti. I zato je osuđen na propast.

Istorijski, roman je smešten u razdoblje između 1872. i 1875. godine. To je doba kada na presto Španije stupa Amadeo Savojski, zatim se vraća razočaran u Italiju, doba Republike i konačno Restauracije i povratak dinastije Burbona na vlast. Roman je pun istorijskih referenci, od kojih se neke i

ne podudaraju sa tačnim datumima zbivanja, ali sve to ima za cilj da se usklade istorijski događaji i mesta sa zbivanjima predstavljenim u romanu i celoj priči da pečat verodostojnosti. Datumi, događaji, ulice i četvrti Madrida treba da doprinosе utisku objektivnosti u pristupu autora stvarnosti.

Retko koji španski roman iz tog doba sadrži toliko inovacija u domenu narativne tehnike: personalizovan pripovedač, unutrašnji monolog, razlikovanje narativnih planova – pripovedača lika i samog autora, dramatizacije priče, korišćenje drugog lica pripovedača kada se protagonist obraća samom sebi. Posebno je zanimljiva tehnika u kojoj glavni junak razgovara sam za sobom. Ti monolozi koje pisac uvodi putem zagrada (*sam za sebe*) produbljuju realistički pristup, verodostojnost slike stvarnosti, jer se pisac pojavljuje isključivo kao beležnik. Treba zapaziti zanimljiv kraj prvog dela drugog poglavlja drugog dela romana pod naslovom „Likvidacija” koji glasi: „Glas Isidorine savesti ili indiskretno ispitivanje autora, to što je zapisano važi.”

Jezič romana je jedan od najboljih primera pažnje koju posvećuje Peres Galdos spontanom govoru španskog naroda. Njegova proza je riznica izraza i konstrukcija kolokvijalnog govora stanovnika Madrida kojima dijalozi, direktni govor, dobijaju na izražajnosti, plastičnosti, koloritu i neposrednosti. Jedna od najvećih vrednosti ove proze proističe iz umeća autora da unese kolokvijalni govor u roman i tako stvori jednu intimnu atmosferu. Jezič junaka Peres Galdosovog romana je autentičan. Tako su govorili, i dobrim delom govore i danas, stanovnici Madrida.

Ta činjenica u priličnoj meri otežava posao prevodioca jer nisu malobrojni slučajevi kada se značenje pojedinih reči ili čitavih izraza ne može naći u standardnim rečima, pa čak ni u specijalizovanim rečnicima kao što je *Diccionario de argot español*, Viktora Leona. Tu i tamo zahvaljujući Internetu i *Word reference Forumu* došli smo do rešenja. Na

pojedininim mestima dragocena nam je bila studija *Prilozi proučavanju kolokvijalnog jezika Galdosa* (Manuel C. Lassaletta. *Aportaciones al estudio del lenguaje coloquial galdosiano*. Insula. Madrid. 1974. 293 str). S druge strane, treba imati u vidu da je u pitanju španski jezik kojim se govori u XIX veku. U prevodu na srpski pokušali smo da tu nijansu postignemo donekle kroz sintaksičku strukturu i red reči u rečenici, a da opet ne dobijemo tekst koji je težak za čitanje. Pošto je u pitanju proza sa dosta kolokvijalnih izraza, negde smo bili primorani da improvizujemo i da u prevodu dajemo rešenja koja više odgovaraju kolokvijalnim izrazima srpskog jezika. U kojoj meri su data rešenja uspešna oceniće čitaoci. Nadamo se da smo uspeli da prenesemo na srpski autentičnost proze Peres Galdosa.

I na kraju, treba napomenuti da je Galdos još uvek predmet polemika i protivrečnih stavova koji idu od popularnosti do nedovoljnog uvažavanja. Kao pripadnik liberalne buržoazije iz 1868. godine i krausističkog reformizma, uglavnom ga se u tradicionalnim istorijama književnosti drži u senci drugih autora tog vremena. Međutim, treba reći da je Galdos ostavio značajan trag na razvojnom putu španskog romana: demistifikujući deo istorije Španije, praktičnim uticajem svog dela na kolektivnu svest španskog naroda i nudeći jednu viziju budućnosti. Istorija i napredak su ključni elementi njegove vizije stvarnosti. Peres Gldos je menjao stvarnost i način da joj se pristupi u književnom delu. Time je sebe definitivno postavio na pijedestal autentičnog tumača španske stvarnosti XIX veka i kritičara lokalističke i provincijalne, tradicionalne Španije, pobornika jedne lucidne projekcije moderne Španije u budućnosti.

Izdavač:

PI-PRESS

Za izdavača:

Dragana Pejić Randelović

Odgovorni urednik:

Sonja Žikić

Urednik edicije:

Vladimir Karanović

Lektura i korektura:

Ilija Aleksov

Marija Branković

Tehničko uređenje:

Milan Branković

Dizajn korica:

Andrej Jovanović

Štampa i distribucija:

PI-PRESS, Pirot, Đeram 32,

010/346-619

Tiraž: 1000

ISBN 978-86-6023-231-3

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Nародна библиотека Србије, Београд

821.134.2-31

ПЕРЕС Галдос, Бенито, 1843-1920

Razbaštinjena / Benito Peres Galdos ; sa
španskog preveo Dalibor Soldatić. - Pirot :
Pi-press, 2012 (Pirot : Pi-press). - 500 str.
; 20 cm. - (#Edicija #Klasici španskog
realizma)

Prevod dela: La desheredada / Benito Pérez
Galdós. - Tiraž 1.000.

ISBN 978-86-6023-231-3

COBISS.SR-ID 190168844